

Turvallisia kotiin annettavia sote-palveluja: opas kotihoitoon

OHJAUS

OHJAUS 3/2018

Riitta Koivula, Hanna Brotkin, Olli Saarsalmi

Turvallisia kotiin annettavia sote-palveluja: opas kotihoitoon

© Kirjoittajat ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Kannen kuva: Shutterstock

Sisällön kuvat: Pixabay

ISBN 978-952-343-090-7 (verkkojulkaisu)

ISSN 2323-4172 (verkkojulkaisu)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-090-7>

Taitto ja paino: Juvenes Print -
Suomen Yliopistopaino Oy

Tampere, 2018

441 729
Print product

Lukijalle

Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisi yhdessä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa vuonna 2017 turvallisuusohjeistuksen *Näkökulmia sosiaalihuollon palvelujen turvallisuuteen* (Saarsalmi & Koivula 2017). Ohjeistus laadittiin sosiaalihuollon toimintayksiköitä ja asiakkaiden kodissa annettavia sosiaalipalveluja varten edistämään varautumista henkilökunnan, asiakkaiden ja heidän lähipiirinsä sekä toiminnan ja toimitilojen fyysisistä turvallisuutta vaarantaviin häiriötekijöihin. Ohjeistuksen tarkoituksena oli auttaa toimintayksiköitä kehittämään toimintojaan hoivan ja asumisen muuttuneita toimintoja vastaavan turvallisuuden tason saavuttamiseksi ja ylläpitämiseksi.

Ohjeistuksessa käytettiin sosiaali- ja terveysministeriön kehittämää fyysisten turvallisuusriskien hallintaan tarkoitettua mallia. Mallin avulla laadittiin toimintayksikön toiminnolle soveltuva riskikartta, jonka tukemana suoritettiin ulkoisiksi katsottavien joko ulkopuolisten tahojen toimintayksikölle aiheuttamien tai toimintayksiköstä ulkopuolisille tahoille aiheutuvien riskien sekä sisäpuolisiksi luettavien henkilö-, toiminta- ja toimitilariskien arviointia. Tarkasteluun eivät sisällyneet asiakkaiden hoidollisiin toimenpiteisiin liittyvät riskit.

Kotihoidon palvelujen tavoitteena on mahdollistaa turvallinen asuminen kotona henkilöille, joilla toimintakyky on heikentynyt iän, sairauden tai vamman takia. Kotona asumisen tukemiseksi kotihoidon asiakkaille tarjotaan hoitoa, hoivaa ja kotihoidon tukipalveluja. Kotihoidon palvelujen turvin hoidetaan yhä enemmän apua tarvitsevia. Asiakasmäärät tulevat väestön ikääntymisen ja rakenteellisten uudistusten myötä kasvamaan. Palvelutarpeen kasvu ja kotona asumisen lisääntyminen asettavat uudenlaisia haasteita sekä kotihoidon toimijoiden, että asiakkaiden turvallisuudelle sekä organisaatioiden riskienhallinnalle. Tässä ohjeistuksessa turvallisuutta ja riskienhallintaa tarkastellaan huomioiden kotihoidon toimintaan liittyvät erityispiirteet. Laajempaan ohjeistukseen perustuvassa lyhennyksessä oppaassa käsitellään neljätoista keskeistä turvallisuuskysymystä kotihoidon asiakkaiden ja työntekijöiden näkökulmasta. Erityisryhmien, kuten muistisairautta sairastavien tai kuulo- ja näkövammaisten henkilöiden, turvallisuustarpeisiin pitää toimipaikkojen laatia omat tarkemmat ohjeensa. Opas on tarkoitettu kaikille kunnallisella, yksityisellä ja kolmannella sektorilla kotihoidon eri tehtävissä toimiville henkilöille. Toimintatavoista on hyvä keskustella yhdessä esimiesten kanssa ja tarvittaessa soveltaa ohjeita omia tarpeita paremmin vastaaviksi. Laajempaa tietoa eri aiheista löytyy teoksesta *Saarsalmi & Koivula (toim.): Näkökulmia sosiaalihuollon palvelujen turvallisuuteen. Ohjaus 19/2016. 2. versio. Päivitetty 2017. THL.*

Tiivistelmä

Riitta Koivula, Hanna Brotkin, Olli Saarsalmi. Turvallisia kotiin annettavia sote-palveluja: opas kotihoitoon. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Ohjaus 3/2018. 23 sivua. Helsinki 2018.

ISBN 978-952-343-090-7 (verkkojulkaisu)

Turvallisuuskulttuurin rakentaminen kuuluu kaikille sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille. Riskienhallinnassa huomio kiinnitetään niin työntekijä-, asiakas-, toiminta- kuin toimitilariskeihin. Moniammatillisesti ja poikkihallinnollisesti toimien voidaan varmistaa asiakkaiden turvallinen arki kotiin annettavissa palveluissa.

Laajemmasta *Näkökulmia sosiaalihuollon palvelujen turvallisuuteen* -ohjeistuksesta lyhennyksessä oppaassa on nostettu keskeisiksi turvallisuusteemoiksi neljätoista ulottuvuutta turvallisuustyöhön. Työntekijän omasta työturvallisuudesta huolehtiminen on perusta laadukkaalle työlle. Kotikäyntien turvallisuuteen varautuminen alkaa jo ennen lähtöä asiakkaan kotiin. Asiakkaat ja heidän omaisensa tulisi ottaa mukaan arjen turvallisuutta suunniteltaessa, toteutettaessa ja arvioidessa. Uhka- ja väkivaltatilanteista raportoimalla voidaan parantaa kotikäyntien turvallisuutta. Systemaattinen kaatumisten ehkäisy lisää ikääntyneiden asiakkaiden arjen turvallisuutta. Painehaavaumien ehkäisyllä vähennetään inhimillistä kärsimystä ja kustannuksia. Hyvällä hygienialla turvataan niin kotona asuvien asiakkaiden kuin työntekijöiden terveyttä ja hyvinvointia. Tapaturmariski vähenee hyvällä ravitsemuksella. Paloturvallisuuden varmistaminen on osa kaikkien työntekijöiden työtä. Turvallisuustyön tulee kohdistua asiakkaiden lisäksi toimintaympäristöön. Vaara- ja häiriötilanteista raportoiminen vahvistaa arjen turvallisuutta. Tiedonkulun ja viestinnän merkitys korostuu häiriö- ja poikkeustilanteissa. Työmatkojen turvallisuuden varmistaminen on osa työntekijän työtä. Turvallisuuskulttuurin rakentaminen yhdessä on perusta turvalliseen työskentelylle ja asiakkaiden turvalliseen kotona asumiseen.

Avainsanat: riskikartta, työturvallisuus, asiakasturvallisuus

Sammandrag

Riitta Koivula, Hanna Brotkin, Olli Saarsalmi. Säker social- och hälsovårdsservice i hemmet: handbok om hemvård. Institutet för hälsa och välfärd (THL). Styrning 3/2018. 23 sidor. Helsingfors 2018.

ISBN 978-952-343-090-7 (elektronisk publikation)

Alla yrkesutbildade personer inom social- och hälsovården ansvarar för att utveckla säkerhetskulturen. I riskhanteringen fästs uppmärksamhet vid såväl arbetstagar- och klientrisker som verksamhets- och lokalrisker. Med hjälp av multiprofessionella och sektoröverskridande åtgärder kan man säkerställa en trygg vardag för klienterna inom hemservice.

Handboken som är en förkortning av den mer omfattande anvisningen *Näkökulmia sosiaalihuollon palvelujen turvallisuuteen* (Aspekter på säkerheten i socialvårdens tjänster) lyfter fram fjorton centrala säkerhetsteman i arbetet för säkerheten. Grunden för högklassigt arbete är att arbetstagaren tar hand om sitt arbetarskydd. Säkerhetsförberedelserna börjar redan innan man ger sig av hem till klienten. Klienterna och deras anhöriga borde involveras i planeringen, genomförandet och bedömningen av den dagliga säkerheten. Genom att rapportera om hotfulla och våldsamma situationer kan man förbättra hembesökens säkerhet. Systematiskt förebyggande av fallolyckor ökar äldre klienters säkerhet i vardagen. Genom förebyggande av trycksår minskar man mänskligt lidande och kostnader. Genom en god hygien tryggar man både hemmaboende klienters och arbetstagares hälsa och välbefinnande. Olycksfallsrisken minskar genom hälsosam näring. Säkerställandet av brandsäkerheten utgör en del av alla arbetstagares arbete. Säkerhetsarbetet ska utöver klienterna omfatta den operativa miljön. Rapportering av tillbud och störningar stärker säkerheten i vardagen. Informationsförmedlingens och kommunikationens roll framhävs vid störningar och exceptionella situationer. Att ta hand om säkerheten på arbetsresor utgör en del av arbetstagarnas arbete. Att utveckla en säkerhetskultur tillsammans utgör grunden för säkert arbete och säkert hemmaboende för klienterna.

Nyckelord: riskkarta, arbetarskydd, klientsäkerhet

Abstract

Riitta Koivula, Hanna Brotkin, Olli Saarsalmi. Safe health and social services provided at home: guide for home care. National Institute for Health and Welfare (THL). Ohjaus 3/2018. 23 pages. Helsinki, 2018.

ISBN 978-952-343-090-7 (online)

Building a safety culture is a task that every health and social care professional shall promote. In risk management, attention is paid to risks related to employees, clients, activities and facilities. Safe and secure everyday life of clients can be ensured by using a multiprofessional and intersectoral approach.

This short guide highlights fourteen central aspects of safety work. The guide is based on a more extensive publication on the safety of social services: *Näkökulmia sosiaalihuollon palvelujen turvallisuuteen* (available in Finnish). Occupational safety of the employees forms the basis of their high-quality work performance. In case of house calls, safety preparations begin prior to travelling to clients' homes. Clients and their family should be invited to take part in the planning, implementation and assessment of the client's everyday safety. The safety of house calls can be improved by reporting threats and violence. Systematic prevention of falls improves the everyday safety of older clients. Prevention of bedsores reduces both human suffering and costs. Good hygiene supports the health and wellbeing of both clients living at home and employees. Good nutrition decreases the risk of accidents. Ensuring fire safety is part of all employees' duties. Safety measures need to focus on both clients and the operating environment. Reporting hazardous situations and incidents strengthens the safety of everyday life. Information flow and communication are particularly important during disruptions and emergencies. Ensuring safe journeys to work and from work is part of employees' duties. Building together a safety culture provides the basis for safe working and helps clients to live at home safely.

Keywords: risk map, occupational safety, client safety

Sisältö

Lukijalle	3
Tiivistelmä	4
Sammandrag	5
Abstract	6
Huolehdi itsestäsi	8
Turvallisesti kotikäynnillä	9
Asiakas ja omaiset mukaan turvallisuustyöhön	10
Ennakoi ja ehkäise väkivaltatilanteet	11
Ehkäise kaatumiset	12
Ehkäise painehaavat	13
Muista hygienia	14
Varmista ravitseminen	15
Ehkäise tulipalot	16
Tunnista ympäristön ja toiminnan riskit	17
Raportoi vaaratilanteista	18
Varmista tiedonkulku	19
Turvallisesti työmatkoilla	20
Osallistu ja ohjaa turvallisuuskulttuurin ylläpitämiseen	21
Lähteet	22

Huolehdi itsestäsi

Hyvinvoiva työntekijä kykenee tarjoamaan asiakkaalle turvalliset palvelut. Työhyvinvointi muodostuu työstä ja sen mielekkyyden kokemuksesta, terveydestä, hyvinvoinnista ja turvallisuudesta. Terveelliset elämäntavat, kuten riittävä lepo, liikunta, monipuolinen ravitsemus edistävät hyvinvointia ja terveyttä ja tukevat olennaisesti myös työssä jaksamista. Fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin ja terveyden lisäksi on tärkeää huolehtia sosiaalisesta hyvinvoinnista niin työssä kuin vapaa-ajalla. Hyvinvoinnin kokemus, yhteisöllisyys ja toimivat sosiaaliset suhteet tukevat elämänlaatua ja arjen hallintaa ja auttavat näin jaksamaan työssä. Hyvän ilmapiirin ylläpitämisellä tuetaan henkilöstön työhyvinvointia ja varmistetaan palvelujen laatu ja turvallisuus.

Stepit

- Pidä yllä fyysistä ja psyykkistä kuntoasi
- Huolehdi riittävästä palautumisesta
- Nuku riittävästi ja syö monipuolisesti
- Pyri noudattamaan terveellisiä elintapoja
- Pyydä esimieheltä ja työterveyshuollosta tukea kuormittaviin tilanteisiin
- Ylläpidä positiivista keskustelua työyhteisössä
- Pidä yllä osaamistasi ja kehitä itseäsi osallistumalla täydennyskoulutuksiin
- Toimi aina oma työturvallisuutesi ja asiakkaidesi turvallisuus huomioiden.

Hyvä työilmapiiri syntyy hyvinvoivista ihmisistä, työtovereiden huomioimisesta ja heistä välittämisestä. Jokainen työntekijä on osaltaan vastuussa siitä, että työpaikalle muodostuu luottavainen yhteishenki ja vuorovaikutus. Hyvässä työilmapiirissä vaikeitakin turvallisuuteen liittyviä kysymyksiä voidaan käsitellä avoimesti, yhteisesti hyväksytyttä menettelytapoja noudattaen.

Lisätietoja

[Näkökulmia sosiaalihuollon palvelujen turvallisuuteen Luku 4 s. 30–39.](#)

Turvallisesti kotikäynnillä

Kotiin annettavissa palveluissa otetaan aina huomioon asiakkaan yksilöllinen tilanne ja kotirauhaan sekä yksilön vapautteen liittyvät näkökohdat. Turvallisuuskäsitteet tulee kirjata asiakkaan asiakassuunnitelmaan. Kotikäynnit menevät yleensä hyvin, mutta

Stepit

- Varaudu siihen, että kotikäynnillä voi tulla eteesi ”mitä vain”.
- Perehdy asiakkaan tietoihin ja taustoihin, kuten päihteiden käyttö, aiempi uhkaava käytös ja varmista, onko tiedossa jotain sellaista, minkä vuoksi käynnille ei kannata mennä yksin.
- Mieti, onko käsiteltävä asia sellainen, että tapaaminen on parempi järjestää toimistolla tai silloin, kun joku turvallinen henkilö (esim. omainen) on paikalla.
- Varmista, että työpuhelin on mukana.
- Pysäköidessäsi käännä auto jo kotikäynnille mennessäsi valmiiksi menosuuntaan ja pidä auton avaimia siten, että saat ne nopeasti käyttöösi.
- Luo yleissilmäys sisälle mennessäsi ja tee tilannearvio.
- Valitse paikkasi ja liiku asunnossa siten, että varmistat ulospääsyn.
- Huomioi keitä asunnossa on, sekä ihmiset että eläimet, asiakkaan mielentila ja onko näkyvillä vaarallisia esineitä.
- Huomioi asiakkaan/asiakkaiden psyykkisen tilan muutokset kuten sulkeutuneisuus ja vihamielisyys.
- Sovi uusi käyntiaika, jos asiakas on päihtynyt, aggressiivinen, erityisen hermostunut tai käyttäytyy oudosti, asunnossa on tuntemattomia vieraita tai tulee epäilyttävä tunne turvallisuutesi vaarantumisesta.
- Uhkaavassa tilanteessa kiinnitä huomiota käyttökseesi niin, että: - et näytä pelkoasi tai kiukkuasi - pidät katsekontaktin - et vähättele uhkaajaa tai tilannetta - et ryhdy väittelyyn vaan myötäile - et käännä selkääsi, pidä kädet näkyvissä, hyvä asento on olla sivuttain ja kädet rennosti yhdessä - et uhkaile vastatoimilla - jätät uhkaajalle tilaa ja säilytät hänen reviirinsä, pidä etäisyyttä 3–4 metriä, jos mahdollista.
- Uhkatilanteen jälkeen ilmoita tapahtuneesta esimiehellesi.
- VIRVE-puhelimen käyttö on vaaratilanteissa erityisen tärkeää.

Asiakkaan kodissa työskennellessä ristiriitatilanteita saattaa syntyä paikoitellen asiakkaan itsemääräämisoikeuden ja toisaalta työnantajan työsuojeluväliteiden vuoksi, esimerkiksi kun asiakas ei halua sairaalasänkyä kotiinsa, vaikka se olisi välttämätöntä työntekijöiden ergonomisen työskentelyn vuoksi. Yksilöllisissä tilanteissa ratkaisu löytyy henkilökohtaisen riskiarvion perusteella asiakkaan kanssa keskustellen.

Lisätietoja

Näkökulmia sosiaalihuollon palvelujen turvallisuuteen, Luku 6, s. 92–94.

Asiakas ja omaiset mukaan turvallisuustyöhön

Vanhuspalvelulain mukaan asiakkaalla on oikeus osallistua hoitonsa suunnitteluun ja mahdollisuus saada tietoa omasta hoidostaan. Kaikki asiakkaan hoitoon osallistuvat toteuttavat tahollaan asiakas- ja palveluohjausta sekä huolehtivat omalta osaltaan asiakas-turvallisuuden toteutumisesta. Varmista, että asiakkaan palvelut vastaavat hänen yksilöllistä palveluntarvettaan myös silloin, kun asiakkaan elämäntilanteessa tai terveydentilassa tapahtuu muutoksia. Asiakkaan hoidon ja palvelun turvallisuuteen, asiakkaan tapaturmavaaraan ja väkivallan uhkaan voidaan vaikuttaa henkilöstön toimintatapoja muuttamalla ja toimivalla yhteistyöllä. Asiakkaan palvelujen turvallisuus tulee varmistaa poikkeuksetta. Asiakkaalla on oikeus hyvään hoitoon ja kohteluun ilman syrjintää. Asiakasta tulee kohdella aina niin, ettei hänen ihmisarvoaan loukata ja että hänen yksityisyyttään ja vakaumustaan kunnioitetaan. Asiakkaan turvallisuuden edistäminen estää ja vähentää inhimillistä kärsimystä aiheuttavia tapahtumia.

Stepit

- Asiakas on oman elämänsä asiantuntija, joten ota asiakas mukaan oman hoitonsa turvallisuuden ja laadun suunnitteluun
- Varmista asiakkaan keinot ja mahdollisuudet vaikuttaa omaan hoitoonsa ja palveluunsa
- Ohjaa, tue ja varmista asiakkaan ja hänen läheistensä tiedonsaanti
- Mahdollista asiakkaalle hänelle mieluisten asioiden tekeminen
- Kohtaa asiakas kunnioittavasti, kuuntele häntä
- Pyri omalla toiminnallasi edistämään asiakkaan terveyttä ja hyvinvointia
- Varmista, että asiakas tietää, kuinka hän voi osaltaan edistää ja vaikuttaa palvelujen laatuun ja turvallisuuteen
- Varmista, että asiakas tietää kuinka toimia silloin, jos hän ei ole tyytyväinen saamansa palveluun
- Arvosta asiakkaan antamaa palautetta ja ota se vastaan avoimesti
- Kirjaa palaute ja käsittele asia yhdessä esimiehesi ja kollegojesi kanssa.

Luottamuksellisen ilmapiirin rakentaminen on tärkeää. Luottamuksellisessa ilmapiirissä asiakkaat antavat palautetta ja rohkenevat tuoda esiin laadussa ja turvallisuudessa havaitsemiaan puutteita ja tarpeita. Keskustele asiakkaan kanssa turvallisuudesta ja käy asiakkaan kanssa kiireettömästi läpi mahdolliset haittatapahtumat.

Lisätietoja

Näkökulmia sosiaalihuollon palvelujen turvallisuuteen Luku 4, s. 39, 41–54, 107.

Ennakoi ja ehkäise väkivaltatilanteet

Kotihoidon työntekijät voivat kohdata työssään työturvallisuuttaan uhkaavaa fyysistä tai henkistä väkivaltaa. Kotihoidon esimiesten ja työntekijöiden tulisi asiakkaiden aiheuttamien väkivaltatilanteiden hallitsemiseksi ryhtyä yhdessä mm. seuraaviin toimenpiteisiin:

Stepit

- Tarkista toimintayksikön omavalvontasuunnitelman toimivuus nykyisessä tilanteessa
- Tarkista toimintayksikön turvallisuussuunnitelmaan sisältyvän väkivaltatilanteita koskevan ohjeistuksen ajantasaisuus ja toimivuus
- Paranna työ- ja toimintakulttuuria sekä osaamista aiheutta käsittelevällä koulutuksella
- Tarkista palvelu- ja hoitosuunnitelmien (asiakassuunnitelmien) ajantasaisuus
- Arvioi, tarvitsevatko häiriöitä aiheuttavat asiakkaat esim. lääkärin konsultaatiota ja sen myötä lääkinnällistä hoitoa taikka muuta apua
- Arvioi teknologian hyödyntämistarvetta
- Raportoi väkivalta- ja uhkatilanteet työyksikössäsi sovitulla tavalla.

Työnantajalla on työturvallisuuslain nojalla velvollisuus ryhtyä toimenpiteisiin saatuaan tiedon työntekijän fyysisestä tai psyykkisestä kuormittumisesta työssään terveyttä vaarantamalla tavalla. Tämän lisäksi vakavat työssä sattuneet uhkaukset ja väkivaltatapaukset on ilmoitettava poliisille ja työsuojeluviranomaiselle.

Lisätietoja

[Näkökulmia sosiaalihuollon palvelujen turvallisuuteen, Luku 4. s. 31–33.](#)

Ehkäise kaatumiset

Vuosittain joka kolmas 65 vuotta täyttänyt ja joka toinen 80 vuotta täyttänyt henkilö kaatuu. Kaatumisista aiheutuu eriasteisia vammoja ja yli 1000 henkilöä kuolee vuosittain kaatumisen seurauksena. Vaikka iäkkäät naiset kaatuvat miehiä useammin, miehet menehtyvät kaatumisista seuraaviin vammoihin naisia useammin. Yhden lonkkamurtuman ensimmäisen vuoden hoito maksaa yhteiskunnalle noin 30 000 euroa.

- Kaatumisen vaarassa olevien henkilöiden tunnistaminen ja kaatumisten ehkäisytöiden suunnittelu sekä toteutus on moniammatillista yhteistyötä.
- Kaatumisia ja kaatumisvammoja voidaan ehkäistä sekä moni- että yksiosaisilla ohjelmilla.
- Kotona asuvien iäkkäiden kaatumisten ja kaatumisvammojen ehkäisyssä olennaista on monipuolinen liikuntaharjoittelu. Harjoittelun osana pitää aina olla tasapainoa parantavia ja lihasvoimaa lisääviä harjoitteita.
- Yksilöllisesti suunnitellut ja toteutetut asumisen, asunnon ja elinympäristön muutostyöt ovat tärkeä osa kaatumisten ehkäisyä korkeassa kaatumisvaarassa olevilla iäkkäillä.
- Pitkäaikais- tai sairaalahoidossa olevien iäkkäiden kaatumisia voidaan parhaiten ehkäistä yksilöllisiin vaaratekijöihin kohdennetuilla, useampia ehkäisytöitä ja liikuntaharjoittelua sisältävällä ohjelmalla.

(Kaatumisten ja kaatumisvammojen ehkäisyn fysioterapiasuositus)

Stepit

- Tunnista kaatumisvaarassa oleva henkilö
- Tee kaatumisvaaran arviointi
- Suunnittele yhdessä asiakkaasi kanssa kaatumisia ehkäisevä yksilöllinen ohjelma
- Toimi yhteistyössä moniammatillisen tiimin kanssa
- Poista kotiympäristön riskitekijät
- Arvioi asiakkaan apuvälineiden tarve
- Seuraa, arvioi ja kirjaa.

Kaatumisten ehkäisy edellyttää yksilöllistä kaatumisvaaran arviointia. Kaatumisten ehkäisemiseksi tarvitaan usein moniammatillisesti toteutettuja toimenpiteitä, kuten liikuntaharjoittelua sekä lääkityksen ja ravitsemuksen tarkistamista.

Lisätietoja

Näkökulmia sosiaalihuollon palvelujen turvallisuuteen, Luku 4, s. 41–44.

Kaatumisten ja kaatumisvammojen ehkäisyn fysioterapiasuositus. Suomen Fysioterapeutit.

Ehkäise painehaavat

Painehaavalla tarkoitetaan ihonalaisen kudoksen tai ihon vauriota, jonka on aiheuttanut paine, ihon venyttyminen tai ihoon kohdistunut hankaus. Painehaavat syntyvät tyypillisesti kehoon sellaisiin kohtiin, jossa on luinen uloke. Yleisiä kohtia kehossa ovat lonkan alue, kantapää ja kehräsluu, istuinluut sekä lantion seutu. Painehaavojen syntyyn vaikuttavia riskitekijöitä ovat: ikääntyminen, liikkumattomuus, kodokseen kohdistuva pitkittynyt kohtisuora staattinen paine, ihon kosteus, inkontinenssi, hikoilu, ravitsemuksen häiriöt ja sairaudet. Painehaavoja esiintyy noin 5-15 %:lla potilaista kotihoidossa, sairaaloissa ja hoitolaitoksissa ja sairaaloissa. Painehaavoista aiheutuvat kustannukset Suomessa ovat satoja miljoonia euroja vuodessa.

Stepit

- Tunnista painehaavojen synnyn riskitekijät. Hyödynnä validoituja riskimittareita (mm. Braden, SRS- mittari ja The Norton Scale).
- Arvioi, seuraa ja tue asiakkaan hyvää ravitsemustilaa.
- Seuraa jatkuvasti asiakkaan ihon kuntoa.
- Kiinnitä huomioita asiakkaan hygienian hoitoon sekä virtsan ja ulosteen pidätyskykyyn. Laadi tarvittaessa yksilöllinen inkontinenssin hallintasuunnitelma.
- Suojele ihoa venytyksen ja paineen aiheuttamilta vaurioilta. Vältä asiakkaan siirroissa liikkeitä, jotka aiheuttavat ihon venyttymistä tai lisääntyvää kudospainetta. Käytä siirtymisen apuvälineitä.
- Vähennä vuodepotilaiden asentohoidolla kudokseen kohdistuvaa painetta.
- Huolehdi hikoilevan asiakkaan vuodevaatteiden vaihdosta riittävän usein.
- Auta asiakasta valitsemalla hengittäviä materiaaleja sekä vaatteissa että vuodevaatteissa.

Mikäli asiakkaalle on hyvästä ennaltaehkäisystä huolimatta syntynyt painehaava ryhdy toteuttamaan laadukasta haavanhoitoa. Tutustu painehaavojen hoitosuosituksiin ja hyödynnä haavanhoitajien asiantuntemusta asiakkaan hoidon suunnittelussa ja toteutuksessa.

- Huolehdi haavanhoito-osaamisestasi.
- Kirjaa ja seuraa haavanhoidon toteutusta huolellisesti. Hyödynnä valokuvausta hoidon seurannassa.
- Tue asiakasta.
- Konsultoi tarvittaessa lääkäriä tai haavanhoidon asiantuntijoita.

Lisätietoja

[Painehaavan ehkäisy ja tunnistaminen aikuispotilaan hoitotyössä](#). Hoitotyön tutkimussäätiö.
[Painehaavamateriaali](#). Suomen Haavanhoitoyhdistys ry.

Muista hygienia

Hyvästä hygieniasta huolehtiminen kuuluu kaikille kotihoidon työntekijöille. Henkilökunta ymmärtää hygienian merkityksen, hygieeniset toimintatavat ja toimenpiteet sekä pitää huolen siitä, että puhtauden ja siisteyden ohjeita noudatetaan kotikäynneillä järjestelmällisesti. Hyvän hygienian noudattaminen kuuluu myös asiakkaille sekä heidän omaisilleen ja läheisilleen.

Stepit

- Desinfioi kätesi ennen kuin kosketat hoidettavaa henkilöä. Tämä estää mikrobien siirtymisen omista käsistäsi hoidettavaan henkilöön.
- Desinfioi kätesi juuri ennen aseptica toimenpidettä. Silloin suojaat hoidettavaa henkilöä myös hänen omilta mikrobeiltaan.
- Desinfioi kätesi aina, kun olet käsitellyt eritteitä ja aina suojakäsineiden riisumisen jälkeen. Näin estät mikrobien siirtymisen hoidettavasta henkilöstä itseesi ja ympäristöön.
- Desinfioi kätesi, kun olet koskettanut hoidettavaa henkilöä ja hoitotapahtuma on päättynyt tai keskeytynyt. Estät mikrobien siirtymisen hoidettavasta henkilöstä itseesi ja ympäristöön.
- Hoidettavan henkilön sairaana ollessa desinfioi kätesi, kun olet koskettanut jotain hänen lähiympäristössään sijaitsevaa esinettä, oven kahvaa tms. silloinkin kun et ole koskettanut sairaana olevaa henkilöä. Siten estät mikrobien siirtymisen hoidettavasta henkilöstä itseesi ja ympäristöön.

(Maailman terveysjärjestö WHO:n muistisäännöt hyvään käsihygieniaan)

Vuonna 2017 päivitetyn tartuntatautilain mukaan myös sosiaalihuollon toimintayksiköiden on torjuttava suunnitellusti hoitoon liittyviä infektioita.

Lisätietoja

Näkökulmia sosiaalihuollon palvelujen turvallisuuteen, Luku 4, s. 64–67.

Varmista ravitsemus

Ravitsemustilan heikkeneminen lisää asiakkaan tapaturmariskejä, sairauksia ja komplikaatioita. Ravitsemusohjaus ja asiakkaan ravitsemustilan arviointi ovatkin tärkeä osa kotihoidon asiakkaan hoitoa. Asiakkaan ravitsemustilaa tulee arvioida säännöllisesti sekä laatia ravitsemushoitosuunnitelma osaksi hoitosuunnitelmaa. Asiakkaan ravitsemushoitoa tulee toteuttaa jatkuvasti osana muuta hoitoa jokaisella kotikäynnillä. Kotihoidon asiakkaiden yleisiä ravitsemustilan heikkenemiselle altistavia tekijöitä ovat muistisairaudet, päivittäisen toiminnan toimintavajeet, kivut, aistitoiminnanhäiriöt, mielialanlasku ja masennusoireet sekä monilääkitys.

Stepit

- Keskustele asiakkaan kanssa hänen ruokailutottumuksistaan.
- Selvitä mistä ruoasta asiakas pitää, kuinka usein ja miten paljon asiakas on tottunut syömään.
- Mittaa ja arvioi asiakkaan vajaaravitsemusriskiä validoiduin mittarein (mm. MNA).
- Vahvista asiakkaan ravitsemustilaa tarvittaessa kliinisillä täydennysravintovalmisteilla.
- Varmista riittävän energiansaannin lisäksi riittävä vitamiinien, proteiinien hivenaineiden saanti. Varmista erityisesti suositusten mukainen D-vitamiinin saanti.
- Huolehdi asiakkaan riittävästä nesteiden saannista.
- Seuraa asiakkaan painoa säännöllisin punnituksin.
- Selvitä ravitsemustilan muutosten juurisyyt ja ryhdy toimiin asiakkaan ravitsemustilan vahvistamiseksi.
- Ota huomioon asiakkaan sairaudet sekä muista syistä johtuva erityisruokavalio.
- Tee moniammatillista yhteistyötä asiakkaan ravitsemuksen tilasta huolehtiessasi.

Mikäli kotihoidon asiakas ei itse suoriudu ruokatalouden hoidosta, asiakkaan ruokahuollon toteuttamiseksi on useita tapoja, kuten ateria- ja kauppapalvelut. Ruokahuollon järjestäminen on keskeinen osa ravitsemushoidon kokonaisuutta. Palvelunjärjestämisen tavasta tulisi keskustella asiakkaan kanssa. Valinta tulisi tehdä siten, että palvelut tukevat mahdollisimman hyvin asiakkaan hyvän ravitsemuksen toteutusta.

Varaudu myös ruokahuollon keskeytyksiin. Asiakkaiden kotona tulisi olla riittävä kotivara eli ruokavarasto, jonka turvin asiakas selviytyy mahdollisista ruoanjakelun keskeytyksistä joitakin päiviä.

Lisätietoja

[Ravitsemussuosituks^{et} ikääntyneille](#). Evira.

Ehkäise tulipalot

Tulipaloissa on viimeisen kymmenen vuoden aikana kuollut maassamme vuosittain noin 80 ihmistä. Hoitolaitoksissa kuolemaan johtavia tulipaloja tapahtuu kerran noin joka toinen vuosi. Tulipaloja ja pieniä rakennuspalovaaroja voidaan vähentää ennaltaehkäisyllä. Erityisesti tulisi kiinnittää huomiota mm. seuraaviin seikkoihin:

Stepit

- Huolehdi yleisestä siisteydestä sisä- ja ulkotiloissa.
- Sähkölaitteista katkaistaan virta aina silloin kun niitä ei käytetä. Tarvittaessa hankitaan automaattisesti sähkökatkaisevia laitteita, esim. älyhella, kahvinkeitin.
- Pyykinpesu- ja astianpesukonetta käytetään vain asukkaan kotona ollessa. Saunan löylyhuoneessa ei saa kuivata pyykkiä kiukaan ollessa lämmin.
- Ohjaa asukasta hankkimaan paloturvallisia tekstiilejä, pehmusteita ja muita sisusteita.
- Vältä tarpeetonta avotulen käyttöä.
- Tarkista palovaroitimen toimivuus säännöllisesti.
- Neuvo asiakasta tarvittaessa hankkimaan liesivahti.
- Roska-astiat säilytetään tuhopolttojen varalta lukituissa tiloissa riittävän etäällä rakennuksesta.
- Keskustellaan säännöllisesti asiakkaiden kanssa turvallisuudesta huolehtimisesta.

Tulipalon syttyessä toimi seuraavasti:

- Jos tulipalo on muualla kerrostalossa ja portaikossa on savua, jää odottamaan asuntoon pelastuslaitoksen saapumista. Tilkitse ulko-ovi esim. märillä pyyhkeillä estääksesi savun pääsemistä asuntoosi. Sulje asunnon kaikki väliovet ja mene kauimmaiseen huoneeseen ja ilmoita puhelimella sijaintisi pelastuslaitokselle. Älä suojaudu aivan ikkunan viereen.
- Jos asunnossa palaa, sammuta mahdollisuuksiesi mukaan alkanut palo käytössäsi olevilla alkusammuttimilla. Jos tämä ei onnistu, sulje välittömästi palavaan tilaan johtavat ovet.
- Avaa ulko-ovi ja sen jälkeen vie asunnossa olevat ihmiset ja kotieläimet ulos rakennuksesta.
- Sulje lähtiessäsi huoneiston ikkunat, kaikki väliovet ja lopuksi myös huoneiston ulko-ovi.
- Poistuessasi viimeisenä katkaise mahdollisuuksiesi mukaan sähkövirta pääkytkimestä.
- Soita turvallisesta paikasta hätänumeroon: kerro tarkka osoite (kunta ja katuosoite), onko joku vielä sisällä palavassa huoneistossa, mitä ja missä palaa. Älä sulje puhelinta ennen kuin saat siihen luvan.
- Älä mistään syystä palaa takaisin palavaan huoneistoon.
- Johdata asunnosta pelastamasi asukkaat talon pelastussuunnitelmassa kerrotulle kokoontumispaikalle ja ilmoita tilanteesta esimiehellesi.

Lisätietoja

Näkökulmia sosiaalihuollon palvelujen turvallisuuteen, Luku 6, s. 94–96.

Tunnista ympäristön ja toiminnan riskit

Ympäristön turvallisuuteen vaikuttavien seikkojen havaitseminen, turvallisuuspuutteista ilmoitusten tekeminen sekä häiriötilanteissa toimenpiteisiin tarttuminen on osa kotihoidon henkilöstön työtä. Jatkuvuuden turvaamiseksi keskustele esimiehesi ja työtovereidesi kanssa siitä, miten varaudutaan mm.

- ruoanjakelun häiriöihin
- onnettomuusilanteisiin (esim. liikenne)
- kiinteistön lämmityksen häiriöihin
- sähkönjakelun häiriöihin
- käyttöveden laadun häiriöihin
- vesivahinkoihin
- ilmanvaihdon häiriöihin
- valaistuksen puutteellisuuteen
- mahdollisten turvallisuusjärjestelmien häiriöihin.

Stepit

- Ota asiakas ja tarvittaessa hänen läheisensä ja omaisensa mukaan ympäristön tarkastuksiin
- Tutustu pelastussuunnitelmaan
- Testaa järjestelmien toimivuus säännöllisesti
- Ilmoita tarvittavista korjaus- ja muutostöistä (esim. kaiteet, opasteet)
- Tee vaaratapahtumailmoitus
- Suojaa henkilöt, omaisuus ja ympäristö vaaratilanteissa.

Turvallisuuden varmistamisessa poikkihallinnollinen yhteistyö esimerkiksi paikallisen pelastuslaitoksen, poliisin ja terveystarkastajien kanssa on osa sosiaali- ja terveystalvelujen henkilöstön työtä.

Lisätietoja

Näkökulmia sosiaalihuollon palvelujen turvallisuuteen, Luku 4, s. 72–80

Raportoi vaaratilanteista

Kotihoidon työntekijä informoi esimiestään työssään havaitsemistaan vaaratilanteista. Vaaratilanteella tarkoitetaan epätavallista tai odottamatonta tapahtumaa, jonka seurauksena voi olla esimerkiksi henkilön loukkaantuminen, merkittävä omaisuuden vahingoittuminen, toimintayksikön merkittävä toiminnan häiriö tai epäsuotuisa vaikutus ympäristöön. Turvallisuus on hyvä nostaa yhdeksi teemaksi jokaiseen henkilöstön ja esimiesten yhteiseen kokoontumiseen, kuten osastokokouksiin. Vaaratilanteiden ehkäiseminen ja tapahtumista raportointi on henkilöstön jokapäiväistä työtä ja osa omavalvontaa.

Vaaratapahtumien raportoinnin tarkoituksena on:

- kerätä tietoa läheltä piti- ja haitta- sekä vaaratapahtumista syyllistämättä ketään
- tallentaa tieto yhteisesti sovitulla tavalla
- mahdollistaa tiedon jatkokäsittely ja tapahtumien analysointi
- oppia tapahtumista seurantatiedon tarkastelun ja yhteisen keskustelun kautta
- kehittää toimintaa edelleen yhdessä toimien.

Stepit

- Opi tunnistamaan vaaratilanteet ja miten niitä voidaan ennaltaehkäistä
- Toimi tilanteen edellyttämällä tavalla turvallisesti sekä ohjeistusten että sovittujen toimintatapojen mukaisesti
- Raportoi tapahtumasta
- Opi tapahtuneesta yhdessä esimiehesi ja työtovereidesi kanssa
- Kehitä toimintaa turvallisemmaksi yhdessä asiakkaiden ja heidän läheistensä kanssa.

Lisätietoja

[Näkökulmia sosiaalihuollon palvelujen turvallisuuteen, Luku 5, s. 88–91.](#)

Varmista tiedonkulku

Turvallisen työn ja asumisen varmistaminen edellyttää tiedon kulun toimivuutta asiakkaan, hänen omaisensa ja läheisensä, työntekijöiden, johdon ja yhteistyökumppaneiden kesken. Tiedonkulussa ja viestinnässä huomio tulee kiinnittää myös eri ryhmien, kuten vieraskielisten, toimintarajoitteisten sekä kuulo- ja näkövammaisten henkilöiden tarpeisiin niin, että turvallisuusohjeet ovat myös heille saatavilla.

Stepit

- Tutustu organisaatiosi viestinnän keinoihin ja kanaviin
- Pidä esillä johdon ja yhteistyökumppaneidesi yhteystiedot myös paperisena versiona
- Pyydä tarvittaessa tulkki avuksesi
- Tunnista tilanteet, jotka erityisesti edellyttävät hyvää tiedon kulkua (kuten poikkeustilanteet)
- Tunnista häiriö- tai kriisitilanteessa oma vastuusi tiedonkulussa
- Huolehdi työvälineidesi, kuten kännykkäsi, toimivuudesta
- Informoi esimiestäsi tietokatkoista tietojärjestelmissä
- Muuta toimintakäytäntöjä tarvittaessa tiedonkulun varmistamiseksi.

Sosiaali- ja terveystalveluissa tiedon tulee kulkea poikkihallinnollisesti esimerkiksi poliisin, pelastustoimen ja kolmannen sektorin toimijoiden välillä. Esimerkiksi pelastuslaki velvoittaa työntekijää informoimaan pelastuslaitosta havaitsemistaan paloturvallisuuspuutteista tietosuojaan estämättä esimerkiksi silloin, kun asiakkaan pakonomainen keräily johtaa paloturvallisuusriskin suurenemiseen.

Lisätietoja

[Näkökulmia sosiaalihuollon palvelujen turvallisuuteen, Liite 11, s. 124–125.](#)

Turvallisesti työmatkoilla

Työmatkatapaturmien ehkäisemiseksi olisi tärkeää varata matkaan riittävästi aikaa, jotta ei tarvitse kiirehtiä. Tämä on tärkeää kulkumuodosta riippumatta. Kiirehtiessä saattaa oleellisia turvallisuuteen vaikuttavia asioita jäädä huomaamatta liikenneympäristössä. Myös epäsuotuisten sääolojen vallitessa työmatkaan on hyvä varata tavanomaista enemmän aikaa.

Työmatkatapaturmista suurin osa on kaatumisia, liukastumisia ja kompastumisia. Turvallisen reitin valinta ja säähän sopivien jalkineiden valinta sekä liukuesteiden käyttö pienentävät tapaturman riskiä.

Pimeänä vuodenaikana on varmistettava oma näkyvyys esim. kiinnittämällä riittävästi heijastimia vaatteisiin ja laukkuun. Helteisinä aikoina tulee muistaa riittävä veden nauttiminen.

Työmatkapyöräilyssä on huomioitava kulkuvälineen kunnan säännöllinen tarkastaminen. Pimeän ja hämärän aikaan polkupyörässä on oltava valo ja talvella nastarenkaat. Pyöräilykypärän käyttö on tärkeää.

Autoiltaessa tulee noudattaa liikennesääntöjä.

Puhelimen käyttö vie huomiota ajamisesta, minkä vuoksi tulee käyttää handsfreeta ja pysähtyä, mikäli ilmenee tarvetta tarkistaa jotain asiaa tai lukea tai lähettää tekstiviestejä. Turvavyön käyttöä ei pidä unohtaa lyhyillääkään matkoilla. Väsymys myös hidastaa reaktiokykyä, joten väsyneenä tulee valita toinen kulkumuoto.

Stepit

- Älä kiirehdi
- Varaa työmatkaan riittävästi aikaa
- Huomioi sääolosuhteet
- Valitse turvallinen reitti
- Valitse sään mukainen vaatetus ja varustus
- Käytä heijastavia vaatteita ja varusteita
- Huolehdi kulkuvälineidesi kunnosta
- Noudata liikennesääntöjä
- Älä puhu puhelimeen ajaessasi
- Käytä turvavyötä
- Vältä autolla ajamista väsyneenä.

Lisätietoja

[Näkökulmia sosiaalihuollon palvelujen turvallisuuteen, Luku 6, s. 96.](#)

Osallistu ja ohjaa turvallisuuskulttuurin ylläpitämiseen

Riskienhallinta perustuu vahvaan turvallisuuskulttuuriin, jonka rakentuminen lähtee johdon sitoutumisesta turvallisuustyöhön. Turvallisuuskulttuurille luodaan vahva ja kestävä pohja avoimen keskustelun kautta. Riskienhallinnalla varmistetaan, että organisaatiolla ja sen henkilökunnalla on riittävästi tietoa toimijoiden, toiminnan ja toimintaympäristön riskeistä. Toiminnan sisäiset riskit jaetaan henkilöstö-, asiakas-, toiminta- ja toimitilariskeihin. Hyvä turvallisuuskulttuuri vähentää tapaturmia ja vähentää häiriöitä. Hyvä turvallisuuskulttuuri lisää myös työssä jaksamista. Turvallisuus ja turvallisuuskulttuuri rakentuvat pienistä arkipäivän asioista ja valinnoista.

Stepit

- Havainnoi ympäristöä
- Tunnista uhat ja toimintaan liittyvät riskitekijät
- Arvioi säännöllisesti toiminnan ja fyysisen turvallisuuden tasoa
- Omaksu turvallisuutta edistävät ja turvallisuutta ylläpitävät toimintatavat
- Näytä esimerkkiä, pyri aina toimimaan turvallisuus huomioiden
- Opasta ja perehdytä myös työtovereita huomioimaan turvallisuuskäsitteitä
- Osallistu ensiapu- ja alkusammutuskoulutuksiin
- Kertaa säännöllisesti työpaikkasi turvallisuussuunnitelma
- Pidä yllä keskustelua ja viestintää turvallisuudesta
- Huolehdi työhyvinvoinnista, osaamisesta ja työturvallisuudesta
- Reagoi nopeasti havaittuihin riskeihin
- Pidä yllä myönteistä turvallisuusilmapiiriä.

Hyvää turvallisuuskulttuuria edistävät mm. viestinnän merkityksen korostaminen, turvallisuusosaamisen säännöllinen varmistaminen sekä työpaikan turvallisuudelle myönteisen yhteisöllisyyden kasvattaminen ja tukeminen. Riskien tunnistamisessa ja arvioinnissa hyödynnetään oman henkilöstön laajaa osaamista ja yhteistyötä viranomaisten sekä sidosryhmien kanssa.

Lisätietoja

[Näkökulmia sosiaalihuollon palvelujen turvallisuuteen, Luku 2, s. 11–16, 85, 88–89.](#)

Lähteet

Kaatumisten ja kaatumisvammojen ehkäisyn fysioterapiasuositus.

Suomen fysioterapeutit.

Painehaavamateriaali.

Suomen Haavanhoitoyhdistys ry.

Painehaavan ehkäisy ja tunnistaminen aikuispotilaan hoitotyössä.

Hoitotyön tutkimussäätiö.

Ravitsemussuositukset ikääntyneille.

Evira.

Saarsalmi O, Koivula R (toim.) Näkökulmia sosiaalihuollon palvelujen turvallisuuteen.

Ohjaus 19/2016. 2. versio. Päivitetty 2017.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.